

TIDENS TANKER

Nr. 11. 1. årg.

3 mai 1945

Verdighet - ro - disiplin

I de skjebnesværgre dagene sommeren 1940 fikk parolen fra ansvarlig norsk hold: verdighet - ro - disiplin. Det var vår holdning overfor en brutal og mektig angriperstat. Nå er situasjonen en annen. Det er vi som står som seierherrer i kampen ved siden av våre mektige allierte. I Tyskland rår militært og politisk kaos, blant nazilederne hersker den rene harakiri-stemning, de store militære strategene som har ført de tyske armene fra seier til seier, innrømmer at slaget er tapt og overgir seg, det tyske folk ser framtidens med håpløshet og apati i møte.

Vi hadde disiplin og kultur nok til å vise selvbeхerskelse i 1940. Det skulle være lettere å vise den samme selvbeхerskelse i dag fordi vi slipper billigere fra krigen enn vi noensinne har været å tro og fordi ventetiden under ingen omstendigheter vil bli lang. Himmlers fredstilbud til vestmaktene river grunnlaget vekk for en effektiv fortsettelse av krigen for tyskerne, selv om det enda en tid kan drives et visst politisk spill fra de tyske ledernes side. Vi kan imøtese utviklingen med stoisk ro.

Situasjonen krever at vi under ingen omstendigheter begynner å operere på egen hånd. Enten vi står som en militært slått nasjon overfor den sterkeste militærmaht som dengang eksisterte, eller vi står som seierherrer i verdens mektigste militærallisjon, er parolen verdighet - ro - disiplin. Like sikkert som vi tar avstand fra de løvløse dagene, like sikkert tar vi avstand fra enkeltaksjoner, såvel nå som når Tysklands formelle kapitulasjon kommer. I denne situasjon kan en provoserende opptrøder overfor tyskere og N.S.-medlemmer føre til unødig oppofrelse av liv og spill av norsk eiendom.

Vi må heller ikke lengi oss til rykteorgier av noe slag. Det gjelder å holde hodet kaldt og bruke sitt sunne skjønno. Når meldingene om kapitulasjon foreligger, kan en med sikkerhet gå ut fra at den yeblikkelig vil bli offentliggjort fra alliert hold gjennom alliert radio. Kapitulasjonsmeddelelsrer fra annet hold, det være Norsk Telegrambyrå, Sveriges Radio eller fra et annet nøytralt land, er det ingen grunn til å feste lit til.

For å bidra til å demme opp for rykteflommen og holde folk underrettet om de meddelelsene og ordre som blir bekjentgjort fra regjeringen, overkommandoen eller hjemmefrontledelsen, vil vi fra og med fredag 4. april utkomme med en daglig utgave hvor vi vil beflitte oss på å bringe meldingene så ferske som det overhode er mulig ut til jønnevin. Vi anmoder våre distributører og våre leserer om å være oss behjelpeelig hver på sin måte med å løse oppgaven. Vi skal selv gjøre vårt beste. Vi kommer så lenge det trengs til vi igjen har en fri og uavhengig presse i landet.

V V

Overkommandoen har sendt ut en meddelelse til de norske hjemmestyrkene over London Radio. Hjemmestyrkene oppfordres til å vise ro og sindighet nå som tidligere. Uordnede aksjoner på egen hånd må ikke finne sted. Erfaringene fra andre befridde land viser at tysk etterretningsvesen og politiapparat arbeider til sist i stund. De samme forsiktigetsforholdsregler som tidligere må iakttas.

FREDSPLANER OG FRAMTIDSPERSPEKTIVER.

Rasjonering i krig og fred.

Begrepet "rasjonerings" er i folks bevissthet knyttet sammen med krig og okkupasjon. Populært er ordet neppe. Vårt nåværende rasjoneringssystem er i stor utstrekning skapt under krigen og okkupasjonen og bærer noe merke av det. Tilførsler av visse viktige varer har bare kunnet skje fra Tyskland. Dette har ført med seg et avhengighetsforhold som kan ha sine skyggesider. Tyskernes innblanding i ting de ikke har hatt noe med og heller ikke hatt forutsetninger for å bedømme (jfr. senator Ottos avisartikler) har vanskelig gjort arbeidet for forsynings- og rasjoneringssmyndighetene. Det samme gjelder N.S.'s innblanding med avskjedigelser og ansettelsesav ukvalifiserte folk.

De reelle vansker dette førte med seg var ille nok. Like ille var det at folks tillit til rasjoneringssmyndighetene ble svekket slik at disse myndigheter ble oppfattet som organer til ivaretak av tyskernes interesser mer enn de norske, til dels i strid med dem.

Dette har igjen gitt den best tenkelige støtte for alle avskygningene av "svartebørshandel", fra den enkleste overdragelse for å hjelpe en som trenger det, til den mest hensynsløse spekulasjon i medmenneskers nød.

Ikke alt som har gått under navnet svartebørs har vært av det onde. Varebytte med Tyskland er skjedd etter årsplaner som innbefattet kalkyler over norske produksjon. I den utstrekning den norske produksjonen kunne "skjules" for tyskerne, har den derfor kunnet komme den norske befolkning til gode i tillegg til de rasjoner som ble fastsatt i planene. Disse rasjonene ble nemlig garantert av Tyskland og betinget en forholdsvis stor import av flere livsviktige varer som brødmel og fett. En kan rekne det som sikkert at det på denne måten er tilført befolkningen mere varer enn den ville ha fått ved å la alt gå over de godkjente omsetningsorganer. Så langt er alt bra.

Om fordelingen av den "skjulte" produksjon kan det sikkert sies mere ufordelaktig. Slik omsetning har nå engang en tendens til å ende der det er mest kjøpekraft, og de som har tjent mest penger under okkupasjonen er ikke de som har vist den høyeste samfunnsmoral. De er heller ikke de som burde hatt varene. Mellommennene er et kapitel for seg. De kan i beste fall karakteriseres som et delvis nødvendig onde.

Men krigen går mot slutten. Arbeidet med rasjoneringss- og forsyningsspørsmålene vil snart måtte skje under en endret synsvinkel på enkelte områder. Vi vil ikke lenger ha myndigheter som skal lures, men myndigheter som skal støttes.

En rekke spørsmål reiser seg: Kan det rasjoneringssystemet vi har fortsatt brukes? Kan de folk som nå steller med rasjoneringen fortsette, eller må de skiftes ut? Hvilke varer skal rasjoneres og hvor lenge? Må den norske produksjonen legges om og i hvilken retning? - Enkelte spørsmål kan besvares idag, andre ikke.

Det rasjoneringssystemet vi har kan fortsatt brukes. Avhengigheten av okkupasjonsmakten er ikke inngripende. Selve systemet er ikke påvirket av tyskerne. Det er skapt av og for den norske befolkning. Planene for forsyningene er det selvsagt verre å si noe om. De avhenger til dels av faktorer som er ukjente idag. Nazifiseringen av personalet i rasjoneringssorganene er ikke gjennomført i vesentlig utstrekning. En del utrensning blir nødvendig, men ikke så mye at det betyr et brudd i arbeidsutviklingen. Rasjoneringssorganene kan hurt tiltempes en ny situasjon.

Det er mulig at en utskifting av personalet vil hjelpe til med å snu den alminnelige folkemening til fordel for rasjoneringssmyndighetene, fordi folk har lett for å slå disse myndighetene i hartkorn med tyskerne og det som er ennå verre. Men en må ha lov å anta at det sunne omdømme ikke har lidd i den grad at dette er nødvendig. Det en kompromissløst må forlange, er slutt på svartebandelen. All omsetning av rasjonerte varer utenfor den lovlige er samfunnskadelig virksomhet og må slås ned - hardt og hurtig, og her trengs en endring i den alminnelige opinion. Produksjons- og priskontroll er nødvendige, men like nødvendig er folkets egen kontroll, dets samvittighet. Det gjelder ikke lenger "å skaffe seg" det ene eller andre. Det gjelder å produsere og la myn-

ighetene greie fordelingen. Vi har grunn til å vente et godt, ukurrupt rasjoneringssystem. Vi har rett til å kreve det respektert.

Det fins alltid snyltere på samfunnsorganismen. De som har gjort svar-tebørs til en inntektskilde er snyltere og vil bli det ennå mere etter krigen. La dem få den behandling de fortjener.

Allie varer som det er knapphet på må rasjoneres så lenge knappheten gjø seg gjeldende. Hvor lenge knappheten vil forekomme er det vanskelig å si noe om, men det kan være et skjønnspørsmål å avgjøre når den er slutt. Det vil sikkert heve seg maktige røster for å få rasjoneringssystemet opphevet forholdsvis tidlig. Men la ikke det hende! La oss beholde rasjonering, pris-kontroll og produksjonskontroll så lenge det trengs for å sikre de svakeste i samfunnet et forsvarlig eksistensgrunnlag. La disse organer være grunnlaget for den alminnelige produksjons- og fordelingsregulering som likevel før eller siden vil tvinge seg fram.

V V

Forholdsordre nr. 1 fra Hjemmefrontens Ledelse.

Himmler, sjefen for SS og Tysklands maktigste mann, - som mer enn noen annen representerer viljen til motstand inn i tilintetgjørelsen - har tilbud betingelsesløs overgivelse til Storbritannia og USA. Tilbuddet var uantakelig da det ikke samtidig var rettet til Sovjetsamveldet, men det viser at sannsynligheten for en samlet tysk kapitulasjon er blitt meget større.

I denne situasjon må ingen ved uoverlagte handlinger forringe utsiktene til en ordnet avvikling av den tyske okkupasjon i Norge. Hjemmefrontens Ledelse gir derfor følgende forholdsordre:

1: Unngå sammenstötninger. Vær ikke med i demonstrasjoner av noen art. Oppdre ikke utfordrende overfor tyskere eller NS.

2: Spre korrekt og nøyaktig de meldinger som gis over London Radio. Noter ned, stol ikke på hukommelsen. Stopp rykter og falskmeldinger. Fienden står bak dem.

3: Slipp ikke av på vanlige forsiktighetsregler. Husk at Gestapo arbeider til siste stund.

4: Følg de direktiver som i enhver situasjon blir gitt av regjeringen, overkommandoen eller Hjemmefrontens Ledelse...

Farolen er:

VERDIGHET - RO - DISPLIN

v v v v -

Utefront - hjemmefront

I disse dager minnes en Nordahl Griegs ord i diktet "17 mai 1940": "Vi vet det må demre en dag da nordmenn forenes i samme befriende åndedrag". - Begrepene "utefront" og "hjemmefront" vil snart gå over i historien sammen med alle de andre frontene. Vi som har vært her hjemme vet imidlertid svært lite om de nesten hundre tusen nordmenn som frendeles er utenfor landets griser, og vi mangler forutsetninger for å kunne forstå de vilkår som de har levd under i denne tiden. Sikkert er det at problemene for dem har vært helt andre enn for oss; det kan være nyttig å huske dette, så vi ikke reiser kunstige skranker mellom dem som har vært ute og dem som har vært hjemme.

En artikkel i "Håndslag" tar opp til drøfting forholdet mellom nordmenn i Sverige. Vi gjengir her artikkelen:

Det er naturlig at det fins forskjellige meninger om kampformene på hjemmefronten og om koordineringen av hjemmefront og utefront. Det er også naturlig at man kan oppfalte krigens ideologiske innhold på forskjellig vis og at de politiske og sosiale konsekvenser man trekker av kampen kan variere. Det er også forståelig at det kan oppstå en innre, mere personlig betonet spenning - først og fremst blandt nordmenn utenfor Norge. Det skjer ingen skade om man i rimelige former påpeker nisjehold eller ideologiske utglidninger.

Nen samtidig er det nødvendig at man hele tiden holder for by et par

riktige prinsipielle synspunkter. De er i seg selv innlysende, men det kan i høyest grad være grunn til å understrekke dem, dels fordi den irregulære karakteren som hjemmefrontens kamp må få, forbundet med umuligheten av systematisk politisk skolering, kan ha en tendens til å virke opplösende på begrensete, dels og fram for alt - fordi det av naturlige grunner har lett for å oppstå friksjoner mellom utefront og hjemmefront. (Det ligger her nærmere å tenke på den organisasjon som for en tid siden ble dannet i Sverige med det noe pretensiøse og nokså unorske navnet "Norske Patrioters Forbund". Det er ikke fra noe synspunkt grunn til å tillegge denne organisasjonsdannelelse synderlig betydning og heller ingen illejale eller ondsinnede motiver. Men det kan på den andre siden være på sin plass å understreke at politisk naivitet kan være uehdlig i denne tid når den forener seg i utadvendt politisk virketrang.)

Det er uungåelig at emigrasjon alltid må avle utilfredshet. Uansett de materielle vilkår vil en føre tilsvrivelser fra det vante miljøet virke som et trykk og enda mere overværingen fra den aktive innsatsen på hjemmefronten til den mer eller mindre passive ventetiden i emigrasjonen. Det er også en naturlig reaksjon at man gjør vil finne årsaken til sin utilfredshet i sine omgivelser, at man gir byråkrati, korruption, politiske intriger skylden. Slik er den menneskelige natur.

Det fins imidlertid også et annet moment: En krig er i seg selv den dårligst mulige grobunnen for demokratiet. Det kan ikke høres fullt demokrati i et krigførende land - og enda mindre naturligvis i et snigert forvaltningsapparat. Det gjelder uten unntakelse og kan ikke være anderledes. Også i denne forstand er krig en plikke. Det ville være et mirakel om det ikke i den norske administrasjonen i utlandet - bygget opp improvisert med de folk som sto til disposisjon, stadig utvidet og lagt om etter som oppgavene utvidet seg og forandret seg - helt skulle være fri for denne svakhet. (En annen sak er at objektive, nøytrale i ekspertakere hevder at den norske administrasjonen i denne henseende er bedre enn hos de fleste andre nasjoners.)

En konkret, saklig, lojal kritikk gjør naturligvis ingen skade. Men en skal være klar over at kravet om full demokratisk kontroll av administrasjonen i seg selv er en urimelighet - det er faktisk ikke skapt metoder for dette som ikke ville gå ut over effektiviteten som i en krig må gå framfor alt. Det er en mangel, men samfunnsutviklingen har nå en gang ikke kommet så langt at den kan overvinnes idag.

Det kommer også inn en annen faktor som må veie tungt: demokratisk kontroll betyr folkets kontroll, det vil si full åpenhet. Det må være innlysende at det i en krig fins en mengde ting, viktige og uviktige, som ikke kan sies offentlig. Det må derfor i en krig rå et slags "førerprinsipp" man har gitt ledelsen sin tillit og avstår derved til en viss grad fra kravet om å kontrollere den. Det gjelder også for de land som har de parlamentariske institusjonene i tak, men naturligvis i enda høyere grad for land som bare kan representeres i eksil av en politisk og militær ledelse. På hjemmefronten vil ingen reise kravet om å få de innre, organisatoriske disposisjonene, valgstøy av personer f. eks., begrunnet, selv overfor temelige snevre kadrer, og med den intime forbindelsen som består mellom den norske utefronten og hjemmefronten, må faktisk liknende forhold gjelde også utenfor landet. Man må rimenta at det er en svakhet, men man kommer ikke forbi det.

På denne bakgrunden må en slå fast: Kritikk av misforhold må være tilstitt, men det er i sakens natur begrenset hva som kan oppnås ved dette. Ellers må en faktisk innskrenke seg til ved sin egen holdning og sitt arbeid å idra til å holde ved like den åpne, tillitsfulle, lojale ånd som har vokset fram på hjemmefronten hvorfra utefrontens menn stort sett er rekruttert. Hva en ikke kan gjøre, er å la en misnøye få politiske eller organisatoriske formål. Årlige flere grunner:

En organisasjon kan bare holdes gående ved et program som det kiempes for insett hva man har tenkt seg, blir konsekvenser organisert politisk kamp ikke nødvendigvis partipolitisk), det vil igjen si spiltelse. Det betyr at effektiviteten i arbeidsmåten blir svekket, at Norges posisjon hos de allierte blir dårligere (og det vil igjen ha uehdige følger når "overgangstiden" kommer), at quislingenes propagandistisk mytt stoff, men framfor alt: det skap-

er utrygghet og spiltelse på hjemmefronten som ikke har høve til å sette seg inn i forholdene ute.

En organisert opposisjon har sin berettigelse i ett tilfelle - og bare i ett tilfelle - om det foreligger virkelig grunn til å frykte at myndighetene motarbeider nordmennenes kamp eller demokratiets sak, at de med andre or indirekte går fiendens ærender. At det ikke er tilfelle vet enhver. Det fins naturligvis på den norske utefronten alle slags politiske tendenser, ganske som hjemme, men det er i allfall fullstendig ubegrunnet å tro at det innenfor den norske emigrasjonen fins noensomhelst gruppering med noen innflytelse som ved befrielsen skulle kunne true den progressive utviklingen av norsk demokrati. Og skulle det på noe hold fins slike tilløp, kan man være overbevist om at det norske folk i sin tid vil være i stand til å tilbakevise dem.

Øgså et annet spørsmål kan det være grunn til å omtale med noen ord: ganske som tilfelle er med andre okkuperte land, pågår også blant nordmennene en livlig diskusjon om hjemmefrontens taktikk, og det er ingen hemmelighet at det ved forskjellige tidspunkt har stått temmelig ekstreme oppfatninger mot hverandre. Dette er i seg selv på ingen måte noe usundt fenomen. På den andre siden må det naturligvis tilbakevises som en utilbørlig anmasselse om de folk som - nødtvunget - har trukket seg ut av kampen på hjemmefronten og forlatt landet, forsøker å påvirke taktikken og metodene hjemme ved å organisere opinionsytringer eller stille krav til de illegale organisasjonene hjemme - f. eks. om mere aktiv kamp, partisankrig o. lik. Det må være klart at den eneste instans som har rett til dette, er den militære ledelsen i forståelse med den allierte overkommando. Under andre vil år kan det ikke føres krig.

Det her vært grunn til å framholde disse betrakningene som ikke direkte angår hjemmefronten, for å understreke at det ikke fins noen tvil om utefrontens lojalitet og samhold, og gi en riktig bakgrunn for ryktene om splitelse og udemokratiske tendenser blant nordmennene utenfor landet. Like sterkt som de avisene tilbyrigheter til å skape egne plattformer i emigrasjonen, like sterkt går de inn for den eneste oppgaven idag: å støtte hjemmefronten på alle mulige måter i den hårde kamp som måttestå for døren.

Sikkert er det i allfall at det ikke foreligger noensomhelst fare for at det i det befridde Norge skal blusse opp stridigeter av omfattende voldsom karakter slik som det har skjedd i andre land hvor de politiske og sosiale motsetningene før krigen var større. At det politiske livet i Norge også i framtiden vil bli preget av strid og uenighet er klart, men i den nasjonale kampen har fronten idag en større enhetlighet enn i de aller fleste land. Dette vil også gjøre det lettere for Norge hurtig å finne sin plass i den internasjonale sammenhengen.

I "politiske høysænde" går Norge en trygg framtid i møte, innad og utad, i den politisk og sosial franskittsånd som nå slår ut i land etter land.

V V V

1. mai 1945.

Nazismens seier i Tyskland betyddet at arbeidernes organisasjoner ble knust og dets leder bannet eller fengslet. I det øyjørende øyeblikk hadde de ikke greidd å hindre at nazistene satte seg i besiddelse av maktposisjonene, og så ble det kanoner istedenfor smør, nazitaler og terror i stedet for et fritt organisasjonsliv. Og over nesten hele Europa skjedde det samme: der de tyske soldatene ryktet fram og trådte nasjonene under føttene, fulgte nazistene etter og drope arbeiderbevegelsen. Her hjemme rykket "Fritt Folk" inn i "Arbeiderbladets" lokaler, og kommisariske ledere erstattet arbeidernas tilittsmenn.

Snart vil arbeiderne igjen overta sine egne organisasjoner og sin egen presse. Begge deler var mektige kulturfaktorer i vårt demokratiske samfunn, og de vil bli det igjen. Et fri presse og et fritt organisasjonsliv er forutsetningene for et levende politisk demokrati.

1. mai i år ble ikke erklært som "nasjonal festdag", - av vel forståe-

lige grunner. Det er heller ingen som merker så mye til at nazistene ikke feirer dagen. For norske arbeidere har første mai i disse krigsårene bare betydd at trikkene har kjørt med flagg.

Neste år vil dagen bli en merkedag for arbeiderbevegelsen. Den har alltid symbolisert viljen til fred, frihet og sosial rettferdighet. Mer enn noengang tidligere har vi lært å verdsatte det som ligger bak disse ordene, og når våpenene ikke lenger taler, vil det bli vår oppgave å sette kreftene inn og gjøre vårt for å realisere disse våre idealer.

V V

SITUASJONEN.

Ifølge offisielle tyske beretninger utnevnte Hitler den 30. april admiral Dönitz til sin etterfølger. Imidlertid hadde Himmler allerede på et møte mellom ham og prins Bernadotte i København den 24. april uttalt at Hitler var en døende mann og at han ikke ville leve mer enn to dager. Mellom disse fakta står det en åpenbar motstrid.

I London mener man det henger sammen på følgende vis: Etter at Himmlers tilbud til vestmaktene om vilkårløs kapitulasjon var avslått, måtte en ny mann prøves som kunne oppnå noe mere. Dönitz, "utnevntse" til riks-kansler skjedde så - mener man - med Himmlers billige. Dette skulle blant annet ha den fordel at man som statsoverhode hadde en mann som i allierte kyste var mindre kompromittert enn Himmler, hvilket Dönitz unektelig er.

Man er enda forsiktig med å vurdere den sannsynlige kurs som Dönitz vil følge. Sikkert er det imidlertid at ethvert kapitulasjonstilbud som har spilt seg har fått bli avslått som Himmlers ble det. Uansett hva man kan si om den politiske tautrekning som finner sted i San Francisco, i Østerrike og ellers, så vil de allierte uten ringeste tvil være enige om den ting at Tyskland må kapitulere betingelsesløst overfor alle de allierte samtidig.

Man vet for lite om admirai Dönitz, om hans posisjon blant de tyske ledere for å bedømme hvor stor hans stilling er. Han har imidlertid aldri vært noen populær skikkelse, og hans mislykte ubåtkrig har neppe vært egnet til å gi ham ry som noe militært geni. Det er lite trolig at soldatene og offiserene føler seg forpliktet overfor ham gjennom sin fanas som de har gjort overfor Hitler. Troppenes betingelsesløse kapitulasjon i Alperegionene taler sitt tydelige språk.

Nyhetene onsdag 3. mai kl. 21. De tyske troppene i Norditalia og størstedelen av Østerrike har overgitt seg uten vilkår. Troppestyrkene omfatter nesten 1 million mann. Bare troppene i Tsjekkoslovakia og i Donaudalen kjemper nå i syd. I Donaudalen er imidlertid avstanden mellom amerikanerne og russene bare 50 km.

I nord har de britiske tropper passert Wismar øst for Lübeck og dermed trengt fram til Østersjøen. De tyske troppene i området ved Kiel og Hamburg er avskåret.

Første kanadiske armé presser sammen om Emden og Wilhelmshafen. Stalin kunngjør i en dagsordre at den tyske lomme sørøst for Berlin er utslettet. Sjukovs og Konjevs armeer har tatt 120 tusen fanger i Berlin-området.

Feltmarskalk von Rundstedt er tatt til fange. Von Ribbentrop er avsatt som utenriksminister og erstattet med den tidligere finansminister Schwerin Krosigk.

Norgesrytt. (London kl. 18.30). Quisling, Terboven og general Bühlme konfererer på Lillehammer. - Konsul Stören er reist til København. - 1200 politiske fanger skal visstnok frigis i løpet av de nærmeste dager. Det dreier seg om gisler og eldre personer. - Sövik som overtok generalmajor Martinsens stilling i statspolitiet er trådt tilbake.